
U V O D N I K

Boris Vezjak

Ženske pravice, splav in zlato pravilo

3

— P O G O V O R —

Irena Tomažin Zagoričnik

»Pojem predvsem zato, ker mi je potem lažje biti sama s seboj.«

7

J U Ž N O K O R E J S K I F I L M

— U V O D V T E M O —

Matic Majcen

Južnokorejski film

23

Matic Majcen

Južnokorejski filmski čudež in njegov „prej“

26

Jasmina Šepetavc

Korejske filmske režiserke: od marginalizacije do novega vala

33

Sanja Struna

Od nepravilnega trpljenja do maščevanja: čustveni zemljevid korejskega filma

44

Žiga Brdnik

Ključni inovator južnokorejske kinematografije

51

Eva Godina

Evropocentrizem in (samo)orientalizem v filmu Parazit

61

K U L T U R N A D I A G N O Z A

— K N J I G I —

Robert Kuret

Tiha forma bregove dere

71

Veronika Šoster

Vpijanje v kožo

74

— G L A S B A —

Igor Bašin

Ta presneti rokenrol(er)

76

P O L E M I K A

Jerneja Ferlež

Z mislijo na vse, ki pišemo

79

S U M M A R Y

81

U V O D N I K

Nič dobrega

Igor Bašin

Leta 1840 sta se pesnik Nikolaj Ogarev (1813–1877) ter pisatelj in filozof Aleksander Herzen (1812–1870) na sprehodu po Vrabčjih gorah nad Moskvo drug drugemu zaobljubila, da bosta svoje življenje posvetila boju za svobodo v Rusiji. Zaradi državno-represivnega pregona sta jo čez nekaj let popihala v Evropo, kjer sta v eksilu nadaljevala s svojimi prizadevanji. Zgodovinar Edward Hallett Carr je to zgodbo o ruski (politični in kulturni) emigraciji sredi 19. stoletja zaobjel v leta 1949 objavljeni knjigi *The Romantic Exiles*, ki je spet aktualna, saj se je samo v letu dni po lanski februarjski ruski vojaški invaziji na Ukrajino razselilo po svetu več kot milijon ruskih državljanov.

Dejanje zagovornikov pravice do splava je bilo po mnenju predsednice preveč nasilno, četudi tega izraza sicer ni uporabila – po njenem je poseglo v pravico do izražanja mnenja tistih, s katerimi se sicer ne strinja, a jim, tudi kot pravica in poprej odvetnica, ne želi odrekati, da svoja prepričanja proti splavu javno pokažejo. Večina državljanov in kritične javnosti leve usmeritve je energično stopila v bran aktivistki Sari Štiglic in sledile so močne čustvene reakcije, ki so se pokazale tudi na protestu čez nekaj dni, kjer sta bili obe skupini blizu incidenta in ju je ločeval špalir policistov. Predsednica je postala nenadoma na moč osovražena zaradi svojega dejanja, ki je gotovo bilo pretirano ali vsaj preuranjeno glede same odpovedi sodelovanja. Mnogi so v tem videli njeno gromozansko napako in gotovo največjo, odkar je začela z mandatom. Zaradi tega se je znašla pod plazom obtožb, da je preveč podobna prejšnjemu predsedniku in da koketira z desnico. Intenzivna čustvena reakcija – kjer so državljani, ki so blizu desnim in konservativnim stališčem, še močneje

podprli idejo o odpravi splava in ga skupaj z evtanazijo razglasili skoraj za umor, levica pa je tokrat raje grajala predsednico, ki ji sicer ne moremo pripisati posebnih konservativnih prepričanj, – je enkrat več pokazala na trdoživost prepričanj o človekovih pravicah, ki jim nobena tehtna argumentacija ni kos, saj jo preprosto preglasijo. Spet se je pokazalo, da razpravo vodijo čustva in manj razum.

Oblikovali sta se dve izhodiščni mnenji o dogodku: strankarska in nestrankarska levica je v želji, da zaščiti pravico do splava, ki trenutno ni alarmantno ogrožena, hitela odstranjevanje zastavic razlagati kot legitimno in dopustno gesto, nikakor ne napačno ali nasilno. Mlada aktivistka je čez noč postala ikonična figura, okoli katere se je organiziralo prepričanje, da je pravica do splava v tem hipu dramatično pod vprašajem, zaradi česar je intervencija v simbolično instalacijo bila tako rekoč nujna. Ni manjkalo niti referenc na zgodovinske dogodke, kjer so si ženske morale izboriti svoje pravice včasih tudi na silo.

Nenadoma so postale dodatno moteče molitve pred porodničnicami in začelo se je poudarjati, da so vse glasnejše in bolj organizirane aktivistke proti splavu lahko resna psihična grožnja najprej ženskam, ki želijo splaviti, nato pa še glede pritiskov, da bi prišlo do ukinitve te pravice v ustavi, ki jo sicer, kar je manjši paradoks, »pro-life« aktivisti v njej niti ne razbirajo kot zapisane. Kdaj bi katero od podobnih dejanj, če je odstranjevanje simboličnih zastavic v zemlji še sprejemljivo, postalo prenevarno, nam prvi tabor preprosto ni znal povedati: je v obrambi pravice do splava dovoljeno biti tudi fizično nasilen? Kako to, da so se v tem taboru angažirali vsi, tudi predsednik vlade in tudi predsednica Sveta za preprečevanje sovražnega govora, saj se vendar zdi, da ne govorimo več le o besedah, ampak o že bolj delikatnih dejanjih?

Če je prvi tabor začel na vso moč napihovati ogroženost ženskih pravic, pri čemer se ni mogoče izogniti vtisu, da se je vse odvijalo pod pokroviteljstvom kolektivnega obrambnega mehanizma racionalizacije, je strankarska in nestrankarska desnica izkoristila priložnost, da sebe prikaže kot žrtev vandalizma in nasilnega levičarstva, ki krvoločno skrbi za ubijanje zarodkov in je preprosto tudi fizično nevarno in ogrožajoče. Če so v prvem taboru začeli jasno namigovati, da bo potrebno naslednjič ravnati manj rezervirano, so v drugem to začeli jemati kot posreden dokaz ideološke agresivnosti zagovornikov splava.

Nastala je klasična situacija, v kateri je radikalnost druge strani začela učinkovati kot še močnejši alibi za pravilnost lastne pozicije, tovrstna polarizacija pa vedno vodi do še večje razklanosti. Nobenega dvoma ni, da je potrebno ustavno pravico do splava zagovarjati in ščititi in podpisani pod to besedilo zagotovo stojim na takem stališču. A ko sem v javnih diskusijah nakazal, da se v nastali situaciji morda motita obe strani, predsednica republike in aktivistka, prva zaradi prekomerne reakcije in druga zaradi prekomernega dejanja, je že takšno vmesno stališče bilo hitro grajano kot nenačelno.

Pravna mreža za varstvo demokracije je opozorila na nekatere pravne vidike primera, ki so pomembni, a ne edini: da pravica do protesta in protiprotesta lahko soobstajata, če sta izvedeni na način, da izvrševanje ene ne posega pretirano v izvrševanje druge. Da ob tem protiprotesti ne smejo neupravičeno in prekomerno motiti protesta. Ali je iztikanje zastavic bilo prekomeren poseg v pravico do protesta ali pa gre za pravno dopustno obliko protiprotesta, niso povedali, so pa opozorili, da bo presoja, ali je šlo za pravno kršitev, od-

visna tudi od številnih drugih okoliščin, na primer, ali je instalacija sploh predstavljala izvrševanje pravice do mirnega zbiranja, če da, ali je bil shod že zaključen, ali je bilo iztaknjene rekvizite mogoče ponovno uporabiti in ali je bila prekršena zapoved, da morajo biti tako protesti kot protiprotesti nenasilni. Končnega odgovora niso podali.

Toda poskusimo situacijo zmeriti še z etičnim vatlom in za razsodnika uporabimo univerzalno načelo zlatega pravila, splošno znano v zgodovini filozofije in religije. To zapoveduje na silno preprost način in hkrati učinkovito: drugemu ne smemo storiti ničesar, za kar ne želimo, da bi drugi storil nam. Če uporabimo načelo v danih okoliščinah, dobimo naslednjo dilemo: »Ali si zagovorniki pravice do splava lahko želijo, da bi nekdo iztikal njihove simbolične zastave, če drugim taistega sami ne smejo storiti?«

Predpostavka je seveda, da če si ne želijo, da zagovorniki splava iztikajo njihove zastave, jih tudi sami ne smejo iztikati. Temu izzivu je sledilo v debatah odprto hipotetično vprašanje, ali bi v primeru, ko bi aktivisti proti splavu prišli na dogodek, kjer bi bile zapicene mavrične zastave, te smeli na enak način odstraniti. V omenjeni Pravni mreži za varstvo demokracije so morali odgovarjati na izziv medijev in njihovo pojasnilo je bilo preprosto: mavrične zastave vpeljejo nov kontekst LGBTQ skupnosti in s tem sovražnega dejanja, zato ne moremo govoriti o simetriji praks. Povedano zelo enostavno: v tem primeru bi šlo bistveno prej za sovražno dejanje, medtem ko ima, vsaj tako bi lahko razumeli, iztikanje simboličnih zastavic, ki so aktivistom predstavljale ubite otroke, zgolj status izražanja stališča glede pravice do splava. Ali obsojajo dejanje aktivistov v podporo splavu, niso povedali, za njih je ta možnost potencialna: podiranje kakršnihkoli zastavic lahko, seveda odvisno od okoliščin konkretnega primera, predstavlja nedopusten poseg v pravico do svobode izražanja in združevanja.

V doslej ne posebej bogato argumentirani javni diskusiji bi lahko silno enostavno zastavili zgornje hipotetično domnevo, kjer ne bi vpeljali dodatnega konteksta mavričnih zastav – recimo, da bi bile čisto običajne in bi simbolizirale trpljenje žensk, ki stojijo pred odločitvijo za splav. Zdi se, da bi tabor zagovornikov splava padel na testu, ker si težko predstavljamo, da bi pristal na tezo, da lahko nasprotna stran počne tisto, kar zagovarjajo sami. S tem bi se pokazalo, da brani asimetričnost v ravnanju: mi lahko podiramo vaše zastave, vi naših ne smete. In če ni prestop zlatega pravila, potem skoraj ne moremo sklepati drugače: ravnanje aktivistov v podporo splavu ni bilo etično sprejemljivo.

Kakorkoli že branimo pravico do splava, pa si ne bi smeli želeči slabih argumentov, ki jim za nameček sledi še neprepričljiva moralna presoja. Oboje zagovornikom ustavne pravice tokrat ni bilo v čast in ponos, kakorkoli smo lahko zaskrbljeni nad nasprotnimi tendencami v družbi glede njenega ogrožanja. In tako kot je predsednica potegnila pregrobo potezo z umikom aktivistke, ne bi smeli biti mirni ob prihodnjih organiziranih kampanjah, ki napovedujejo takšne ali drugačne intervencije v ravnanje nasprotnikov splava. Kakor da ni dovolj, da nekateri politiki neposredno hujskajo k državljanski vojni, smo zdaj dobili še eno vzporedno fronto.

: Foto: Nada Žgank

P O G O V O R

Irena Tomažin Zagoričnik:

**»Pojem predvsem
zato, ker mi je potem
lažje biti sama
s seboj.«**

Pogovarjala se je *Katarina Juvančič*

Njen topel, skrivnostni alt, ki je magijsko vzneseno žebiral pesem Urok Svetlane Makarovič, se je pred skoraj dvajsetimi leti prvokrat oglasil iz diktafona, položena v moje roke. Četudi je posnetek ostal javno neobelodanjen, vse od tedaj spremlja vse tisto, čemur pravimo glas, glasovanje, celoto neoprijemljivih, a fizično prisotnih vokalno-telesnih entitet ter stanj, ki iz tega izhajajo. Večkrat nagrajeno in mednarodno uveljavljeno performerko, pevko, plesalko, koreografinjo, filozofinjo, vodjo vokalno-somatskih delavnic, Ireno Tomažin Zagoričnik, ni mogoče opisati drugače kot Glas. Kot množstvo transformativnih glasov, ki prečijo časovno linearnost, razširjajo prostorske dimenzije, lomijo stereotipne predstave o krotkosti in »kultiviranosti« vokalne izraznosti, brišejo estetske in ideološke ločnice med zvokom in tišino, osvobajajo zakrčena grla. Irena je Glas, skozi katerega se telesi človeška ranljivost, v katerem zveni vse znotraj in zunaj nas, s čimer smo povezani, pa se tega morda niti ne zavedamo.

Irena, kakšni so bili glasovi tvojega otroštva, odraščanja, kako v tebi odmevajo danes?

Prvo, kar mi pride na misel, je, da so glasovi mojega otroštva predvsem zaviti v tišino oziroma prevlečeni z molkom. Ne spomnim se, da bi bila kaj preveč glasna kot otrok. Sem bila bolj med pridnimi in tihimi, vsaj tako so mi povedali drugi bližnji. Prav veliko spominov tudi nimam, vsaj vizualnih ne. Se pa spomnim kasneje, ko smo s kakšnimi prijatelji obujali mladostniške spomine, da naj bi pri tabornikih vedno rada pela in bila med tistimi bolj glasnimi. Tako da je zanimiva razlika med spomini, ki jih imajo nekateri drugi o tebi, in temi spomini, ki jih imaš kot oseba sama o sebi.

Se pa »spomnim« občutka neke napetosti med molkom, zamolčanim in potrebo po »dati ven« in spregovoriti, izraziti. A nekakšnih vrat oziroma ključa do teh vrat, da bi lahko sebe izrazila z glasom, kot otrok nisem našla. Bila sem nekako bolj prepletena z molkom kot pa z glasom.

Zato se mi je vse dolgo, dolgo nabiralo, dokler nisem kasneje padla skozi ta vrata glasu, kar je moja izkušnja srečanja z glasom naredilo toliko bolj intenzivno. Zdi se, da se mi je glas zgodil kot odločilno presenečenje oziroma celo šok. Slišati sebe nekje pri 24., 25. letih, ko sem prvič res srečala svoj glas, je bila zame tako intenzivna in dramatična izkušnja, da glasu ni bilo več mogoče preslišati. Ni bilo pomembno, ali je bil glasen ali tih, ali je bil izražen navzen ali ne – od znotraj se od takrat naprej nisem mogla več *ne* slišati. In sebe izražati z gibom je bila drugačna izkušnja kot sebe izražati oziroma srečati z glasom. Glas me je bolj zadel in od znotraj.

Dolgo obdobje poslušanja in dela z glasom je bilo potrebnega, da sem predelala lastno preteklost do neke možne mere. Je bilo nujno, tudi boleče, ampak osvobajajoče. In potem je enkrat v najtemnejši in najbolj gosti nôči glasu mimo priletela tudi Kafkova misel, da so »pomembnejše stvari kot otroštvo«. Ta me je gnala naprej, da se nisem izgubljala samo v neskončnih analizah in refleksijah otroštva, da sem ga lahko videla in sprejela z vso hvaležnostjo in močjo ter z njim gradila naprej. Ampak kot sem sama takrat razumela zame osvobajajočo Kafkovo misel, saj je gotovo črpal veliko tudi iz lastnega otroštva, je to, da vse, kar je podarjeno v zibko, podarjeno, da s tem v nekaj zrastemo. Še vedno sem otrok, ampak sedaj sem tudi starš in otroštvo mojega otroka je pomembnejše kot moje lastno. Hčerkin glasovi so sedaj najpomembnejši, bolj kot moji lastni. Je pa res, da s komerkoli sem v dialogu, sem v dialogu z vsem, kar so moji glasovi doživeli. Tako da ti odmevi še vedno obstajajo, še vedno so tu, jaz jih pa v različnih obdobjih svojega življenja drugače slišim, razumem in čutim.,

Česa vse je zmožen tvoj glas danes, česar prej morda ni mogel?

Ja, precej več je nezmožen, kot pa zmožen (smeh). V tem obdobju svojega življenja se ubadam precej več z nezmožnostmi (smeh).

Sama občutim, da tako kot telo, se mi tudi glas stara, da zori po svoje, se spreminja ter transformira. Nima več določenih višin ali pa kvalitet in moči ali pa neke prodornosti. Ima pa zato toliko drugega in končno sem ravno zaradi »nezmožnosti« sposobna ravno to drugo slišati in predvsem občutiti, doživeti, ter s tem peti.

Po drugi strani se mi glas ne more več tako skriti, se tako fino »zlagati« in preigravati. Ne zmore oziroma noče se več tako fino pretvarjati, zamenjevati vlog in jih žonglirati med sabo. Danes trmasto vztraja pri svojem »takole sedaj sem in me poslušaj tako, kot zvenim. Ne poskušaj tako zagnano nekaj *posebnega* izvleči ven iz mene, samo nasloni se nazaj oziroma *back off* in sprejmi, poslušaj, predvsem me pa pusti, naj bom, kot sem«. Takole nekako sva z glasom trenutno (smeh). Danes glas od mene terja predvsem sprejemanje in preprostost ter neposrednost. Trenutno me ne kliče toliko po nekem

: Foto: Urška Boljkovac